

Η ΥΣΤΕΡΟΦΗΜΙΑ ΩΣ ΕΝΔΕΙΞΗ ΥΠΑΡΞΗΣ ΜΕΤΑΘΑΝΑΤΙΑΣ ΖΩΗΣ

«Δόξα και τιμή» στὸν τάδε ἡγέτη, στοχαστή, ἥρωα τῆς ἐπανάστασης κλπ., ποὺ ἀγωνίστηκε καὶ θυσιάστηκε, γιὰ νὰ μπορούμε ἐμεῖς σήμερα νὰ ζοῦμε καλύτερα...». «Ἐὰν εἶναι ἐλαφρὺ τὸ χῶμα ποὺ σκεπάζει» τὸν δεῖνα ἐπιστήμονα, ἀθλητὴ, καλλιτέχνη κλπ., ποὺ ἄφησε ἐποχὴ μὲ τὸ ἔργο του κι ἔγινε πρότυπο μίμησης γιὰ τὶς μελλοντικὲς γενιές...». Ἐγκώμια σὰν κι αὐτὰ ἀκούγονται συχνά, ὅταν τιμῶνται ἐπιφανεῖς νεκροί. Στὶς περιπτώσεις ποὺ δὲν ἀποτελοῦν ἀπλὰ ἓνα κακόγουστο θέατρο, δὲν ἐκφέρονται δηλαδὴ μόνο γιὰ τὸ «θεαθῆναι» καὶ γιὰ ἰδιοτελεῖς σκοπούς, ἀλλὰ ἐκφράζουν εἰλικρινῆ αἰσθήματα ἐκτίμησης πρὸς τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ εὐκλεοῦς νεκροῦ, τότε τὸ πρᾶγμα παρουσιάζει ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς μεταφυσικῆς.

Ἡ ὑστεροφημία δὲν ἔχει νόημα χωρὶς τὴ μεταθανάτια ζωὴ. Πρὸς τί οἱ ἔπαινοι καὶ τὰ ἐγκώμια, ἂν ὁ νεκρὸς δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἀκούσει; Πολὺ περισσότερο, πρὸς τί οἱ κόποι καὶ οἱ θυσίες μιᾶς ὁλόκληρης ζωῆς γιὰ τὴν ἐπίτευξη ἑνὸς στόχου, ἂν ἡ κατάληξη τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ τίποτα; (Γιὰ παράδειγμα, τί κι ἂν κάποιος ἐπιστήμονας ἀφιερῶσει τὴ ζωὴ του στὴν προσπάθεια κατανίκησης μιᾶς ἀνίατης ἀσθένειας, εἴτε τὸ πετύχει εἴτε ὄχι, ἂν δὲν μπορεῖ μετὰ τὸν θάνατό του νὰ αἰσθάνεται τουλάχιστον ἠθικὰ ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν προσπάθειά του κι ἂν οἱ πάσχοντες ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη ἀσθένεια, εἴτε θεραπευθοῦν εἴτε ὄχι, καταλήγουν κάποια στιγμή ὀριστικά στὴν ἀνυπαρξία;) Καὶ ἂν πρᾶγματι ἡ ζωὴ δὲν ἔχει νόημα, γιατί νὰ μοχθεῖ κάποιος γιὰ ὅτιδήποτε καὶ νὰ μὴν ἀναλώνεται σὲ πρόσκαιρες ἡδονές κατὰ τὸ «φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκουμε»; Ὁ ἀγώνας λοιπὸν γιὰ κάποια ἰδανικὰ σημαίνει ὅτι ἡ ζωὴ ἔχει ἓναν σκοπὸ, ὅτι δὲν τελειώνει μὲ τὸν θάνατο, ἀλλὰ συνεχίζεται καὶ πέραν τοῦ τάφου. Κατ' ἐπέκταση ἡ ὑστεροφημία ἑνὸς ἀνθρώπου γιὰ τὰ ἐπιτεύγματά του παραπέμπει στὴν ὑπαρξὴ μεταθανάτιας ζωῆς.

Θὰ μπορούσε βέβαια ἐδῶ νὰ προβάλει κανεῖς τὴν ἐνσταση ὅτι ὅσοι ἀφιερώνουν τὴ ζωὴ τους στὴν προαγωγὴ κάποιου ἰδανικοῦ καὶ κυρίως ὅσοι τοὺς μνημονεύουν μὲ θαυμασμό μετὰ τὸ θάνατό τους δέχονται *a priori* τὴν ὑπαρξὴ μεταθανάτιας ζωῆς, γι' αὐτὸ καὶ κάνουν ὅ,τι κάνουν, ἄρα δὲν εὐσταθεῖ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ ὑστεροφημία συνεπάγεται τὴν ὑπαρξὴ μεταθανάτιας ζωῆς. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ σόφισμα, ὅπου τὸ ζητούμενο (ἡ μεταθανάτια ζωὴ) προηγεῖται οὐσιαστικά τοῦ δεδομένου (τῆς ὑστεροφημίας), κατὰ συνέπεια τὸ ὅλο ἐπιχείρημα ἐμπεριέχει τὸ λογικὸ σφάλμα τῆς «λήψεως τοῦ ζητουμένου».

Τὰ πρᾶγματα ὅμως δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἔτσι. Ἀνάμεσα σὲ ὅσους μάχονται γιὰ τὴν προαγωγὴ ἑνὸς ἰδανικοῦ ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ ποὺ δηλώνουν ρητὰ ὅτι δὲν πιστεύουν στὴ μεταθανάτια ζωὴ. Κάποιοι μάλιστα ἀγωνίζονται μὲ ζῆλο κατὰ τῆς πίστεως στὴ μεταθανάτια ζωὴ καὶ κατηγοροῦν τοὺς θρησκους, οἱ ὅποιοι τὴ δέχονται μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἐπακόλουθα στὴν ἠθικὴ καὶ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ, γιὰ πρωτόγονο, ἀπαρχαιωμένο, παρωχημένο καὶ στεῖρο δογματισμό. Τὴν ἴδια στιγμὴ ἐπευφημοῦν τοὺς νεκροὺς ὁμοϊδεάτες τους γιὰ τὸν ἀγῶνα τους πρὸς διαφώτιση τῆς ἀνθρωπότητας ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεὸς καὶ ζωὴ μετὰ τὸν θάνατο. Ἀπὸ αὐτὸ ὡστόσο

προκύπτουν πολλά παράδοξα. Πρώτα-πρώτα, αν δεν υπάρχει ζωή μετά τον θάνατο κι επομένως ή ζωή δεν έχει νόημα, τότε τί νόημα έχει να μάθουν όλοι ότι ή ζωή δεν έχει νόημα; Ή πιο απλά, αν ή ζωή δεν έχει νόημα, πρὸς τί ή γνώση τοῦ γεγονότος τούτου; Τί σημασία έχει να γνωρίζει κανείς ή όχι ότιδήποτε, αφού ή ζωή δεν έχει νόημα; Ή πάλι ο στόχος τῶν ἀρνητῶν τῆς μεταθανάτιας ζωῆς εἶναι ή διαμόρφωση μιᾶς προοδευτικῆς κοινωνίας χωρίς θρησκευτικούς δογματισμούς, ὅπως συχνά διατείνονται, πρὸς τί ή διαμόρφωση μιᾶς τέτοιας κοινωνίας; Ποιά ή διαφορὰ ἐκείνου πού ζεῖ σέ μιὰ «ὀπισθοδρομική» κοινωνία ἀπὸ ἐκεῖνον πού ζεῖ σέ μιὰ «μοντέρνα» κοινωνία, αν καί τοὺς δύο τοὺς περιμένει ή ἴδια κατάληξη, δηλαδή ή ἀνυπαρξία;

Κατ' ἐπέκταση, τί εἶδους δικαίωση μπορεῖ να ἀναμένει ο ἀρνητῆς τῆς μεταθανάτιας ζωῆς; Τὸ να διαπληκτίζονται μεταξύ τους οἱ πιστοὶ διαφορετικῶν θρησκευτικῶν δογμάτων μὲ ἀναφορὰ καί στὴ μεταθανάτια ζωή, ἔστω κι αν πολλές φορὲς ὀδηγοῦνται σὲ ὀλέθριες συγκρούσεις, έχει κάποιον νόημα. Ὁ κάθε πιστὸς μπορεῖ να ἐλπίζει ὅτι κάποτε θὰ δικαιωθεῖ γιὰ τίς ἀντιλήψεις του. Ὁ ἄπιστος ὁμως ποιά δικαίωση περιμένει, αφού δεν θὰ ζεῖ, ὅπως ο ἴδιος ἰσχυρίζεται, γιὰ να τὴ νιώσει; Τί κι αν εἶναι σοφότερος τῶν πιστῶν, αφού ή σοφία του δεν ὀδηγεῖ πουθενά; Ποιὸ τὸ νόημα τῆς ὑστεροφημίας του γιὰ τίς ἀνοιχτόμυαλες καί προοδευτικὲς ἀντιλήψεις του, ἐφόσον ή ἐπαλήθευση τῶν ἀντιλήψεών του συμπίπτει μὲ τὴν ἀπουσία νοήματος γιὰ τὴ ζωή;

Ὅλα αὐτὰ τὰ παράδοξα μποροῦν να δικαιολογηθοῦν μόνο ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι ή ἀρνηση τῆς μεταθανάτιας ζωῆς εἶναι οὐσιαστικά μιὰ αὐταπάτη. Στὴν πράξη ἄλλωστε οἱ ἄπιστοι κάνουν συνήθως ὅ,τι καί οἱ πιστοί, ἀγωνίζονται δηλαδή γιὰ τίς ἰδέες τους καί τιμοῦν τοὺς νεκροὺς τους, κάτι πού δεν βγάζει νόημα παρὰ μόνο αν ή συνειδητὴ ὁμολογία τους ὅτι δεν υπάρχει μεταθανάτια ζωή δεν ἰσχύει. Ήν ὁμως ή ἀσυναίσθητη αὐτὴ κατάφαση τῆς μεταθανάτιας ζωῆς ἀναιρεῖ στὴν πράξη τὴ θεωρητικὴ ἀρνησὴ της, τοῦτο σημαίνει ὅτι ή ἀποδοχὴ τῆς μεταθανάτιας ζωῆς εἶναι ἔμφυτη στὸν ἄνθρωπο καί ἐμπειρικά ή ἀνθρωπότητα γνωρίζει ὅτι κάθε ἔμφυτη λειτουργία στὰ ἔμβια ὄντα δεν εἶναι τυχαία. Ήν επομένως ο ἄνθρωπος ἀποδέχεται ἐνδόμυχα τὴ μεταθανάτια ζωή, ή ὑπαρξὴ της ἀποτελεῖ ἀναγκαιότητα.

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἐνισχύει ἀκόμα περισσότερο τὴν πεποίθηση ὅτι υπάρχει ζωή μετά τὸν θάνατο καί καταδεικνύει πὼς τὸ συμπέρασμα ὅτι ή ὑστεροφημία συνεπάγεται τὴν ὑπαρξὴ μεταθανάτιας ζωῆς δεν συνιστᾷ τελικὰ σόφισμα, γιὰτί ή τιμὴ πρὸς τοὺς ἐπιφανεῖς νεκροὺς δεν ἔρχεται μόνο ὡς ἀπότοκο ἐνὸς προγενέστερου συλλογισμοῦ ὅτι υπάρχει ζωή μετά τὸν θάνατο, ἀλλὰ ἀποτελεῖ καί αὐθόρμητη κίνηση, ή ὁποία φανερώνει τὴν ἐνδόμυχη πίστη στὴ μεταθανάτια ζωή, ἔστω κι αν ή σκέψη τὴν ἀρνεῖται. Εἶναι δηλαδή τὸ σταθερὸ σημεῖο ἀναφορᾶς τοῦ ἐπιχειρήματος, ἀσχέτως αν ή μεταθανάτια ζωή προηγείται τῆς ὑστεροφημίας, αν ἐκλαμβάνεται μὲ ἄλλα λόγια ὡς ή προϋπάρχουσα αἰτία τῆς ὑστεροφημίας, τῆς ὁποίας ή ὑπαρξὴ εἶναι ἔτσι κι ἄλλιῶς ἀναμφισβήτητη. Τὸ ὅλο ἐπιχείρημα ἀσφαλῶς δεν εἶναι ἀπόδειξη μὲ τὴν κυριολεκτικὴ ἔννοια τοῦ ὅρου, γιὰτί αὐτὸ ἀπαιτεῖ τὴ *hic et nunc* χειροπιαστὴ παρουσίαση τῆς μεταθανάτιας ζωῆς, κάτι πού ή ὑστεροφημία δεν παρέχει, ἀποτελεῖ ὅστόσο μιὰ ἀξιόλογη ἐνδειξη ὅτι υπάρχει ζωή μετά τὸ θάνατο.

Μιχαήλ ΓΑΛΕΝΙΑΝΟΣ
(Ἀθῆναι)

**POSTHUMOUS FAME
AS INDICATION OF LIFE AFTER DEATH**

S u m m a r y

Posthumous fame has no meaning apart from life after death. Struggle for ideals means that life has a purpose and continues even after death. Therefore posthumous fame for achievements during life shows that life after death must be a reality. Somebody though could claim that this is not a valid argument for posthumous life, because people who honour dead already believe in life after death; so the whole idea is just a sophism. But the truth is that not only the believers, but also many people who say that they don't believe in God and in life after death do the same thing. They fight for their ideals and they honour the deads of the same ideology. This paradox can be justified only in terms of denying life after death as a self-deception and believing in posthumous life as innate. So the argument from posthumous fame to life after death, though not a proof, is not a sophism after all, but a logical conclusion.

Michael GALENIANOS

